

Зінченко Д. В.
Дунська А.Р.

канд. економ. наук, доцент
Національний технічний університет України «КПІ»

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ЦЕЛЮЛОЗНО-ПАПЕРОВОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ УКРАЇНИ В УМОВАХ СВІТОВОГО РИНКУ

PROBLEMS AND PROSPECTS OF PULM AND PAPER INDUSTRY OF UKRAINE IN THE GLOBAL MARKET

У статті розглянуто сучасний стан та тенденції розвитку підприємств целюлозно-паперової промисловості. Розкриті проблеми та перспективи розвитку галузі в Україні. Досліджується роль целюлозно-паперової галузі в розвитку інших країн. В роботі висвітлені фактори негативного впливу на економіку країни, результати їх впливу та тенденції целюлозно-паперової галузі. Проаналізовані окремі показники по галузі, такі як: виробництво паперу та картону, показник споживання виробів та структура виробництва паперу та картону. Наведена динаміка виробництва, експорту, імпорту та споживання картонно-паперової продукції в країні починаючи з 2000 року по 2013 рік, для виявлення реального економічного стану галузі. Проведений повний аналіз целюлозно-паперової галузі в Україні та виділені негативні наслідки для її розвитку. У статті запропоновані найбільш перспективні та дієві напрямки подальшого розвитку галузі, які сприятимуть виходу промислових підприємств країни на конкурентоспроможні позиції. За результатами дослідження представлено прогноз на 2020 рік, щодо обсягу виробництва картонно-паперової продукції.

Ключові слова: целюлозно-паперова промисловість, папір, картон, експорт, імпорт, виробництво, споживання.

В статье рассмотрено современное состояние и тенденции развития предприятий целлюлозно-бумажной промышленности. Раскрыты проблемы и перспективы развития отрасли в Украине. Исследуется роль целлюлозно-бумажной отрасли в развитии других стран. В работе освещены факторы негативного влияния на экономику страны, результаты их влияния и тенденции целлюлозно-бумажной отрасли. Проанализированы отдельные показатели по отрасли, такие как: производство бумаги и картона, показатель потребления изделий и структура производства бумаги и картона. Приведена динамика производства, экспорта, импорта и потребления картонно-бумажной продукции в стране начиная с 2000 года по 2013 год, для выявления реального экономического состояния отрасли. Проведен полный анализ целлюлозно-бумажной отрасли в Украине и выделены негативные последствия для ее развития. В статье предложены наиболее перспективные и эффективные направления дальнейшего развития отрасли, которые будут способствовать выходу промышленных предприятий страны на конкурентоспособные позиции. По результатам исследования представлены прогноз на 2020 год, по объему производства картонно-бумажной продукции .

Ключевые слова: целлюлозно-бумажная промышленность, бумага, картон, экспорт, импорт, производство, потребление.

The article reviews the current status and trends in pulp and paper industry. Disclosed problems and prospects in Ukraine. The role of the pulp and paper industry in the development of other countries. This paper highlights the negative impact of factors on the economy, the results of the impact and trends of the pulp and paper industry. Analyzed some indices of industry, such as production of paper and paperboard, articles of consumption rate and pattern of production of paper and cardboard. Present dynamics of production, export, import and consumption of pulp and paper production in the country from 2000 to 2013, to identify the real economic situation of the industry. A complete analysis of the pulp and paper industry in Ukraine and highlighted the negative effects of development. The article offered the most promising and effective directions of further development of the industry that will contribute to the country's industrial output in competitive position. The study presents a forecast for 2020, on the amount of cardboard and paper products.

Keywords: pulp and paper industry, paper, pulp, export, import, production, consumption.

Вступ. На сучасному етапі розвитку промисловості України целюлозно-паперова промисловість є однією з перспективних галузей промислового виробництва, що спрямована на забезпечення стабільного економічного розвитку України.

У багатьох розвинутих країнах світу целюлозно-паперова промисловість (ЦПП) є однією з провідних галузей економіки, якій приділяється особлива увага з боку держави. Від її розвитку залежить споживання паперу і картону на душу населення, що є одним із показником рівня якості життя і соціального захисту громадян.

В нашій країні історія виробництва паперу має глибоке коріння і починається з першої половини XVI століття. На початку 90-х років минулого століття в Україні існувало 24 підприємства, що займалися виробництвом картонно-паперової продукції. На сьогоднішній день в Україні працює 40 підприємств, на яких встановлені виробничі потужності з виробництва паперу та картону, а вітчизняний ринок картонно-паперової продукції представлений майже 380 підприємствами, на яких працює близько 25 тисяч спеціалістів. На підприємствах галузі встановлено 72 одиниці обладнання, які виготовляють папір та картон, загальною потужністю більше 1,1 млн. т. на рік. Лідерами вітчизняної паперової галузі є ВАТ «Київський КПК», ВАТ «Корюківська ФТП», ВАТ № «Рубіжанський КТК». До найбільш успішно працюючих підприємств можемо віднести ВАТ «Малинська ПФ Вайдманн», ТОВ «Донецьк Вторма» та ПАТ «Кохавинська ПФ» [1].

Протягом століття паперова галузь перетворилася з чисто виробничої сфери в наукоємну. Разом з тим, вона є однією з найбільш капітало- та енергоємних галузей, поступаючись лише металургійній та хімічній промисловості.

На сьогоднішній день вітчизняна целюлозно-паперова продукція не є конкурентоздатною, як на внутрішньому так і на зовнішньому ринках. Така ситуація обумовлена великою кількістю проблем та перешкод розвитку галузі, що існують в Україні. Тому дослідження основних показників галузі та визначення нагальних проблем дозволить розробити дієві рекомендації щодо подальшого розвитку підприємств целюлозно-паперової промисловості, підвищення ефективності та покращення показників їх діяльності.

Вагомий внесок у дослідження проблематики розвитку промисловості в Україні здійснили такі науковці: Амоша О.І., Барановська І.В., Богачова Л.В., Горський А.М., Дульська І.В., Клименко Л.П., Ємельянов В.М., Єфетова К.Ф., Стариченко Л.Л., Тарасова Н.В., Череватський Д.Ю., Огаренко Ю., Кіндзерський Ю., Фащевська О.М. [2, 3]. На жаль, серед великої кількості публікацій, присвячених проблемам та перспективам розвитку різних галузей національної економіки, поза увагою авторів залишились питання розвитку целюлозно-паперової галузі.

Постановка завдання. Метою дослідження є аналіз структури та тенденцій зміни експортно-імпортного потенціалу целюлозно-паперової галузі, обсягів виробництва та споживання паперу та картону, окреслення сучасних проблем, що стримують розвиток целюлозно-паперової промисловості України і визначення можливих шляхів їх розв'язання в майбутньому.

Методологія. В основу проведення дослідження було покладено методологію економічного та статистичного аналізу, методи логічного узагальнення, метод ієрархій та графічного моделювання.

Результати дослідження. В умовах активної інтеграції української економіки в світовий економічний простір особливої ваги набувають питання посилення міжнародного розвитку вітчизняних промислових підприємств з урахуванням їх галузевих особливостей. Проте, існує ряд факторів, які протягом останніх років здійснюють негативний вплив на економіку України, що в свою чергу призводить до зниження ефективності їх зовнішньоекономічної діяльності. До них можна віднести відсутність сприятливих для ведення бізнесу умов: уряд за минулий рік не зробив жодних реальних кроків в боротьбі з корупцією, в країні набирає силу корпоративне рейдерство, посилюється тиск на бізнес зі сторони «силових» структур, зростає податковий тягар. Вітчизняна фінансова система також не сприяє промислому розвитку, об'єми кредитування бізнесу скоротилися до мінімуму.

В зв'язку з реальною відсутністю можливостей отримання довгострокових кредитів на підприємствах реального сектору економіки затримується виконання заходів, направлених на підвищення конкурентоздатності власної продукції, впровадження сучасних технологій,

зниження матеріало- та енергоємності, покращення екології виробничих процесів.

Робота в сучасних умовах потребує від промислових підприємств вирішення проблеми забезпечення їх життєдіяльності і визначення нових пріоритетів, які полягають в оптимізації процесів виробництва і управління, підвищенні якості й конкурентоздатності продукції, модернізації діючих потужностей шляхом впровадження сучасних технологій, що дозволить розширити та оновити асортимент продукції, що випускається. Тим не менш, необхідно зазначити що вітчизняні галузеві підприємства продовжують працювати стійко в сучасних важких умовах.

Про результати впливу вище наведених факторів на діяльність підприємств целюлозно-паперової галузі свідчать показники роботи підприємств в 2013 році.

За підсумками роботи підприємств галузі в 2013 році виробництво паперу та картону складає 109,3% по відношенню до 2012 року, в тому числі по [4]:

- газетному паперу – 6,9%;
- друкарському паперу – 39,4%;
- паперу санітарно-гігієнічного призначення – 102,3%;
- картону темному – 125%;
- картону коробковому – 93,5%;
- виробництву ящиків з гофрованого картону – 112,5%;
- виробництву шпалер – 99,6%;
- виробництву зошитів – 135,4%;
- виробництву туалетного паперу – 99,9%.

Ключовим показником рівня розвитку целюлозно-паперової промисловості є показник споживання картонно паперової продукції на душу населення. Станом на 2013 рік в Україні на одного жителя припадає 32,2 кг паперу та картону на рік, що майже вдвічі нижче від рівня середньосвітового споживання, який перевищує значення 70 кг на рік.

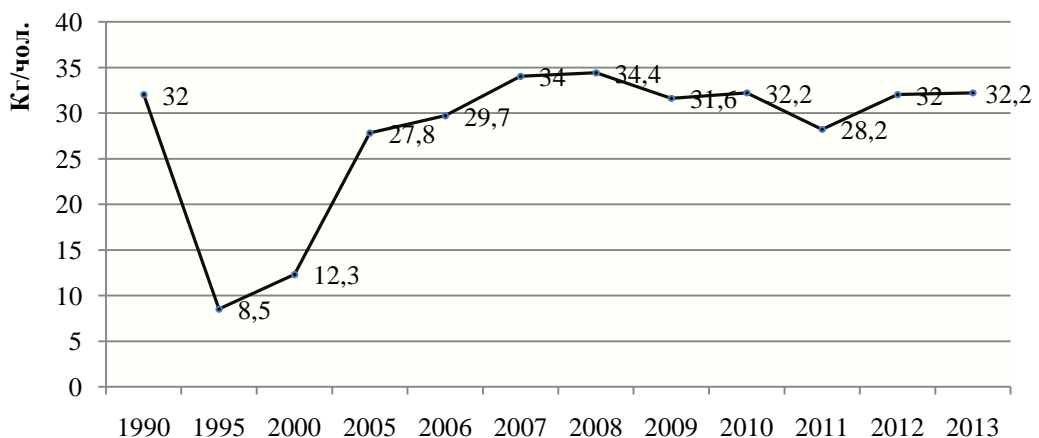

Рис. 1. Динаміка зміни показника споживання паперу та картону на душу населення.

Аналізуючи динаміку зміни показника споживання паперу та картону на душу населення, можемо побачити, що найбільшого значення показник досяг у 2008 році (34,4 кг/чол.), а з початком світової фінансово-економічної кризи різко знизився. Починаючи з 2010 року обсяг споживання паперу на душу населення має позитивну динаміку (2013 р. – 32,2 кг/чол.), та за декілька років має перевищити значення докризового період.

В структурі виробництва паперу та картону в Україні станом на 2013 рік переважало виробництво тарного картону (54,4%), найменша частка належить газетному (0,9%) та офсетному паперу (0,8%) (рис. 2).

Вітчизняний ринок картонно-паперової продукції сьогодні оцінюється на рівні 1,5 млн. т споживання різних видів картону, паперу та виробів з них, при цьому вказана потреба ринку забезпечується українською продукцією в обсязі понад 0,5 млн. т та продукцією іноземного походження – 1,00 млн. т на рік загальною вартістю біля 1,7 млрд. дол. США (табл.). При цьому слід відзначити, що вітчизняні картонно-паперові підприємства щорічно експортують майже 50% продукції, що виробляється, на суму 1,0 млрд. дол. США (рис.3).

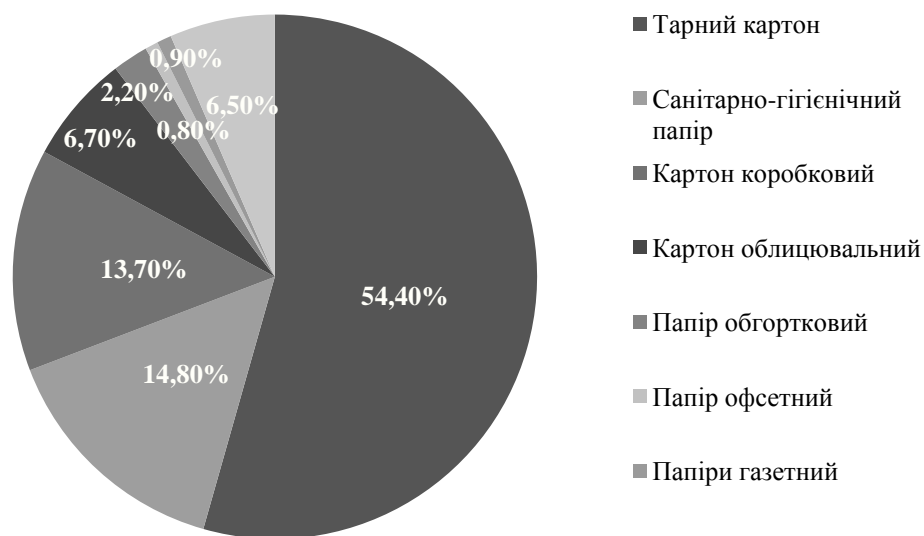

Рис. 2. Структура виробництва паперу та картону в Україні в 2013 році [6]

Виробництво, експорт, імпорт та споживання картонно-паперової продукції в Україні [4,5]

		2000	2009	2010	2011	2012	2013
Виробництво	тис. т	409,6	932,1	814,4	856,7	950,7	928,2
Експорт	тис. т	117,9	389,9	354,4	412,8	463,2	509,9
Імпорт	тис. т	320,7	1051,8	837,7	1004,2	986,3	1036,8
Споживання	тис. т	612,4	1594,0	1297,7	1448,1	1473,8	1455,1

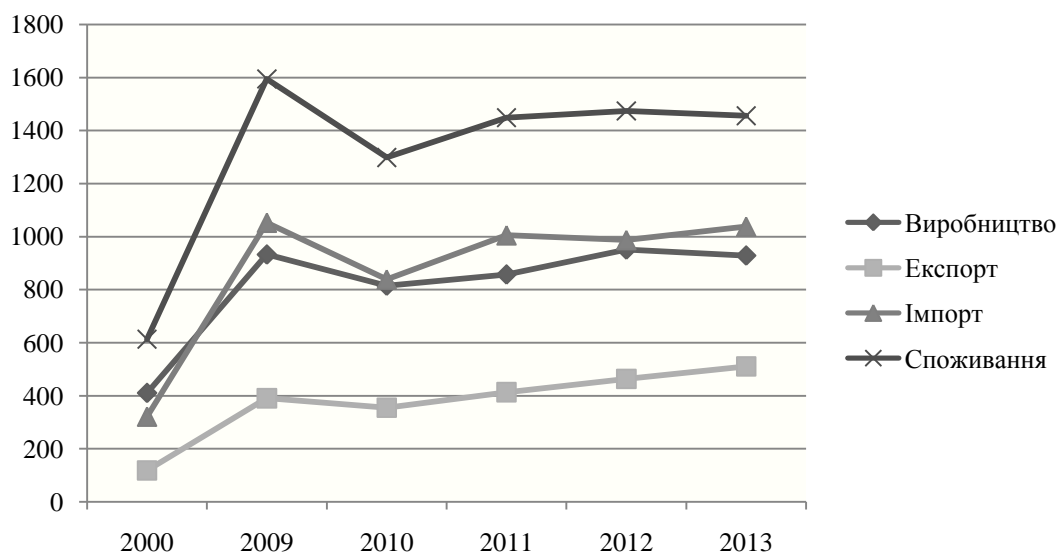

Рис. 3. Виробництво, експорт, імпорт та споживання картонно-паперової продукції в Україні

Однією з основних проблем розвитку целюлозно-паперової галузі є майже абсолютна відсутність забезпечення підприємств первинним волокном. В Україні заготовляють близько 15 млн. м³ деревини на рік, з якої половину використовують лісопереробні підприємства, а частина експортується. Разом з тим, глибока переробка деревини значно ефективніша в порівнянні з продажем деревини на експорт. Однак в Україні все ще відсутнє целюлозне виробництво. Тому основним джерелом первинної сировини для виготовлення паперу та картону є імпорт, включаючи всі негативні наслідки для формування цін на вітчизняну продукцію.

Виробництво паперу та картону є надзвичайно енергоємним та високотехнологічним процесом. Технічне оснащення українських підприємств целюлозно-паперової галузі є матеріально та морально застарілим, що значно знижує ефективність виробництва та якість продукції, та підвищує її собівартість. Висока вартість електроенергії також призводить до зростання витрат виробництва. Наслідком такої ситуації на підприємствах стає небажання інвесторів вкладати кошти в розвиток підприємств даної

галузі. Саме обмеженість інвестиційних ресурсів підприємств, які залишаються основним джерелом капітальних вкладень, не дозволяє власними силами подолати технологічну відсталість галузі, створити умови для кардинального оновлення асортименту продукції.

В результаті аналізу існуючих факторів впливу на економіку країни та тенденцій целюлозно-паперової галузі можемо виділити ще декілька негативних наслідків для її розвитку:

- враховуючи існуючі проблеми з наповненням бюджету, продовжується зростання податкового тиску на бізнес;
- на сьогоднішній день під загрозою опинився розвиток багатьох галузей промисловості, в тому числі і харчової промисловості, з функціонуванням якої тісно пов'язана діяльність целюлозно-паперової промисловості;
- в українській економіці продовжують накопичуватися невирішені проблеми, які будуть посилювати негативний вплив на рівень благоустрою країни;
- високі ціна на імпортований газ, багатомільярдні платежі по зовнішньому боргу, від'ємна експортна кон'юнктура, погіршення інвестиційного клімату в країні – все це призводить до зростання фінансових проблем держави та перешкоджає фінансуванню галузей промисловості.

Для вирішення проблем розвитку галузі в 2003 році була створена асоціація українських підприємств целюлозно-паперової промисловості «Укрпапір», до складу якої на сьогоднішній день входить більше 40 підприємств. В 2013 році частка підприємств асоціації в виробництві паперу та картону склала 54%. Головними напрямками діяльності асоціації визначено розробку і реалізацію комплексної державної програми розвитку паперової галузі на період до 2020 року, а також обробка загальних напрямів науково-технічної політики, формування й ідентифікація загальних галузевих проблем і підготовка рекомендацій по вдосконаленню законодавчої бази, інформаційне забезпечення членів асоціації і сприяння у проведенні технічного переозброєння, реконструкції та модернізації діючих виробничих потужностей [6].

Найбільш перспективними та дієвими напрямками подальшого розвитку є [7]:

- створення сприятливих умов для залучення інвестицій з метою розвитку галузі та вітчизняного ринку картонно-паперової продукції;
- сприяння розвитку вітчизняної сировинної бази для картонно-паперових підприємств;
- створення умов для проведення інноваційно-технологічної модернізації виробництва із збільшенням промислових виробництв новітніх

технологічних укладів з поглибленою переробкою та випуском інноваційної продукції кінцевого споживання;

– реалізація енергозберігаючої моделі розвитку з розширенням використання нетрадиційних та відновлюваних джерел енергії, диверсифікацією енергопостачання та формуванням ефективної структури енергогенеруючих потужностей у промисловому виробництві, зменшення рівня енергоємності виробництва;

– приведення системи технічного регулювання у відповідність з міжнародними стандартами стосовно якості продукції, екологічних вимог до продукції та технологічного процесу її виробництва, охорони праці, техніки безпеки;

За прогнозом, у 2020 році обсяг виробництва картонно-паперової продукції зросте до рівня 2,0—2,2 млн. т, на розвиток підприємств целюлозно-паперової промисловості передбачається витратити 20 млрд. грн.

Висновки. Отже, проведене дослідження довело, що целюлозно-паперова промисловість України має значний потенціал розвитку і потребує негайних законодавчих, технологічних та економічних змін, оскільки визначальний вплив на формування і розвиток промисловості здійснює промислова політика як складова загального державного регулювання економічних процесів.

Наукова новизна статті полягає у комплексному аналізі паперового ринку та визначення динаміки основних його показників. Діагностика макроекономічних показників функціонування галузі та проблеми розвитку галузі в Україні дозволили сформулювати пріоритетні напрямки розвитку целюлозно-паперових підприємств, а саме створення сприятливих умов для ведення бізнесу, розвитку вітчизняної сировинної бази, залучення інвестицій та впровадження інноваційних моделей розвитку.

Реалізація вище наведених положень дозволить розширити можливості сировинного забезпечення паперових підприємств в Україні, сприяти зниженню собівартості готової продукції та зростанню обсягів виробництва, що в підсумку підвищить рівень конкурентоспроможності української продукції на зовнішніх ринках.

Перспективи подальших наукових досліджень полягають в формуванні конкретних моделей і механізмів стратегічного розвитку галузі на внутрішньому та зовнішньому ринку.

Література:

1. Офіційний сайт міністерства економічного розвитку і торгівлі України. Целюлозно-паперова промисловість України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrexport.gov.ua/ukr/prom/ukr/25.html>

2. Промисловість України: тенденції, проблеми, перспективи : [монографія] / [Н. В. Тарасова, Л. П. Клименко, В. М. Ємельянов та ін.]. – Миколаїв : Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2011. – 320 с.
3. Амоша О.І. Стан, основні проблеми і перспективи вугільної промисловості України: наук. доп. / О.І. Амоша, Л.Л. Стариченко, Д.Ю. Череватський; НАН України, Ін-т економіки пром-сті. – Донецьк, 2013. – 44 с.
4. Офіційний сайт Державної митної служби України. Сумарний обсяг імпорту та експорту окремих груп товарів за кодами ТНЗЕД [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://arc.customs.gov.ua/dmsu/control/cstat/f2a/showstat>
5. Державний комітет статистики України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.ukrstat.gov.ua/
6. Офіційний сайт асоціації «Укрпапір». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrpaper.org/news.php>
7. Офіційний сайт міністерства промислової політики України. Концепція загальнодержавної цільової програми розвитку целюлозно-паперової промисловості України та вітчизняного ринку картонно-паперової продукції на період до 2020 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://industry.kmu.gov.ua/industry/control/uk/publish/article;jsessionid=D944B63339CEEEAA38DF66524EE1F845?art_id=74110&cat_id=42148